

Dünyanı heyrətləndirən şəhər

Şuşa şəhərində keçirilmiş poeziya və mahnı bayramlarından biri haqqında xatirələrim

Dədə-babalarımızın öz əlləri ilə təməl daşını qoyduqları Şuşanın oğluyam. Ruhumda, iç dünyamda sevə-sevə yaşadığım bu müqəddəs şəhərlə, onun kəndləri, təbiəti ilə bağlı az-çox yazılar da yazmışam. Bu kiçik yazıda isə Şuşada keçirilmiş bir muğam-mahnı bayramının gözəlliyindən söhbət açmaq istəyirəm.

1989-cu il mayın 21-i idi. Şuşanın məşhur Cıdır düzündə ənənəvi mahnı bayramı – "Xarıbülbul festivalı" keçirilirdi. Allahın Azərbaycan xalqına bəxş etdiyi Qarabağın zirvəsində qərar tutan Şuşa, təbiətin öz əlləri ilə bəzənmiş "Topxana meşəsi" və Cıdır düzü amfiteatrı xatırladırdı. Burada o qədər adam vardı, iyne atsaydın yerə düşməzd. Gül-gülü, bülbul-bülbülü çağırırdı.

Həmin anlarda gözümün qa-bağında canlanan Qarabağın, dağlar gözəli Şuşanın vəsfinə həsr etdiyim bu misralar da yadıma düşmüşdü:

*Qarabağın güllərinin
Şeh öpürdü yanğından,
Şuşadakı qızılgülün
Bal axırdı dodağından.*

*Çiçəkləri min bir adda,
Duz-çörəyi qalib yadda.
Oğulsansa, baxma, adda,
Sarıbaba yaylağından.*

Bəli, Şuşa öz bəxtəvər günlərini yaşayırdı. Müqayisəsiz gözəllik dünyası sayılan Şuşanın qucağında bitən Xarıbülbul gülü əl-əl gəzir, ilk dəfə görənləri heyrətləndirirdi.

Qarabağın zümrüd tacı Şuşanın qədim və möhtəşəm qala divarları Çin səddini xatırladırdı. Sıldırım qayaların üstündə əsr-lərlə qərar tutan Şuşadan qanadlanan dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin "Koroğlu" operasının uvertürası sanki həmin gün bütün

türk dünyasına Şuşanın üstünə uzanan iri çaynaqların xəbərini çatdırır, Azərbaycanın oğullarını köməyə çağırırdı... Musiqidəki özəmət dağlarda, dərələrdə, daşlarda əks-səda yaradırdı.

Ətrafdakı zümrüd meşələr, yam-yaşıl çəmənlilər, başı qarlı dağlar, qoyunlu-quzulu yaylaqlar, kəklikli – turacılı çöllər, buz köynəkli bulaqlar, qıvrıla-qıvrıla axıb gedən Daşaltı çayı insanı ovsunlayırdı.

Mərhəmətli ana təbiət öz əlləri ilə "Üçmıx"ın sinəsinə gül-çiçəklərdən xalılar döşəmişdi. Allah bu torpaqdan heç bir gözəl payını əsirgəməmişdi.

Şənliyə Qazaxıstandan, Başqırdıstandan, Türkmənistandan, Moskvadan, Ukraynadan, Dəmir Qapı Dərbənddən, əsasən də Azərbaycanın öz şəhərlərindən qonaqlar, musiqçilər, xanəndələr, sənətkarlar gəlmişdilər.

Cıdır düzündə 7 rəngdə muğam çadırları qurulmuşdu. Hər bir çadırın üstündə ifa ediləcək muğamın adı yazılmışdı. Qazax və başqırd sənətkarları yerə döşənmiş xalı və gəbələrin üstündə bardaş qurmuşdular.

Fabrikin ustalarının düzəldikləri tar, qaval, nağara, saz, ud, kamança və digər musiqi alətləri ilə yanaşı, Şuşada öz mahir sənətkarlığı ilə tanınan şəbəkə ustası (ona Şuşada şəbəkə Rafiq deyirdilər- Ə.Ş) Rafiq Allahverdiyevin, onun qardaşları İlham və Mahirin nümayiş etdikləri sənət nümunələrinə qonaqlar heyranlıqla tamaşa edirdilər.

Cıdır düzündə Azərbaycanın məşhur pəhləvanı mərhum Qaçay Hüseynovun özünün, oğlanları Təvəkkülün və Allahverdinin, pəhləvanın qız nəvəsi 10 yaşlı Rəşadın atıb-tutduqları ağır daşlar, çəkib saxladığıları maşın-

lar, xüsusən Qaçay pəhləvanının arxası üstə uzanaraq sinəsinin üstündən yük yerində 30-40 nəfər adamla dolu "QAZ-53" markalı maşını keçirməsi səhnəsindəki alqışlar hələ də gözümün önündə canlanır.

Xanəndələrin zəngülələri dağlarda əks-səda verirdi... 7 rəngdə düzülmiş çadırlar qədim türk fəthlərinin çadırlarını xatırladırdı.

O vaxtlar Azərbaycanın mədəniyyət naziri olan Polad Bülbüloğlu da tədbirdə iştirak edirdi.

Yadıma düşmüşkən xatırladım ki, bu tədbirin baş tutmaması üçün Şuşanın ətraflarından şəhəri hər gün mərmiri atəsinə məruz qoymağa adət etmiş ermənilər arabir şəhərə, hətta şənlik iştirakçılarının toplaşdıqları yerlərə güllə atırdılar. Lakin bunlar şuşalıları qorxutmurdu. Həmin ərəfədə xain ermənilər Ağdamdan Şuşaya gələn yolları (rus əsgərləri ilə birlikdə- Ə.Ş) bağlamışdılar. Şuşadan başqa rayonlara gedib-gəlmək olduqca çətin idi. Elə buna görə də Şuşada keçirilən muğam şənliyinin gələn mötəbər qonaqların bəziləri tədbir günü hərbiçilərin "köməyi" ilə gəlib çıxmışdılar. Bəzi qonaqlar isə Ağdam-Xankəndi yollarında təhlükəsizliklərinə şərait yaradılmadığı üçün yarı yoldan geri qayıtmağa məcbur olmuşdular.

Yaxşı yadımdadır: moskvalı Vyacheslav, xarkovlu Natalya çıxış etdilər və Qarabağın - Şuşanın möcüzələr dünyası olduğuna heyretlərini gizlədə bilmədilər. Təəssüf edirəm ki, aradan keçən uzun illərdə mən onların soyadlarını unutmuşam.

Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, Bəstəkarlar İttifaqı İdarə Heyətinin birinci katibi, mərhum professor Vasif Adıgözəlov da tədbirdə çıxış etdi. Onun gözlərindəki kədər, səsindəki kövrəklik hələ də yadımdadır.

Cıdır düzündə geniş qoyulmuş rəngarəng çadırlar bir-birindən 20-30 metr

aralı idi. Burda muğam ifaçılarının, musiqiçilərin və oxuyacaqları muğamların adları da yazılmışdı. Şuşa həmin gün dünyaya öz bəxtəverliyini, məğrurluğunu, türk dünyasına məxsusluğunu, poeziya və musiqi beşiyi olduğunu nümayiş etdirirdi. Bu möhtəşəm və qeyri-adi mənzərə məni ovsunlamışdı.

Naxçıvanlılar "Segah" çadırında çıxış etdilər. Xanəndə Hünər Əliyevi tarda Elman Əliyev, kamançada Nazim Hüseynov müşayiət edirdilər. Onlar öz çıxışları ilə tamaşaçıları feyziyyab etdilər.

"Şur" çadırında şəkiliblər çalılıb-oxuyurdular. Milli geyimdə 75-80 yaşlı qoca xanəndənin zəngüləsi hələ də qulağımdadır. Onu tarda Əbdülrəşid Məmmədov, kamançada Fərrux Məmmədov müşayiət edirdilər. Şəkiliblərin mədəniyyət evi Ələsgər Abdullayevin adını daşıyırdı. Xanəndənin adı Əbülfəz Nəcəfov idi. Onun oxuduğu "Dərdimi söylədim bir gözəl qıza, o da bənzəyirdi aya, ulduza" mahnısının əvəzi yox idi. Bu vaxta qədər onların ifa etdikləri "Ah güllə-gülə" mahnısını da unuda bilməmişəm.

Şamaxılılar "Rast" çadırında idilər. Ağakərim və Hafiz adlı xanəndələr oxudular. Onları tarda Şamil İsmayılov, kamançada Azər Hacıbəyev milli geyimdə və başlarında gümüşü papaqla müşayiət etdilər. Bu ziyafətdə ölməz bəstəkarımız mərhum Vasif Adıgözəlovla bərabər Oqtay Quliyev, Bayram Hüseynov, Həsən Adıgözəlov, Şamil Axundov və Qarabağın gözəli, təkrrarsız və bənzərsiz muğam ifaçısı, xalq artisti mərhum Sara Qədimova da iştirak edirdi. Sara xanım bir anlığa gözlərini Şahbulağa, Əsgərana, Xankəndinə, Topxana meşəsinə, Daşaltı çayına, "Qırxqız" dağına tərəf yönəldərək "Qarabağ şikəstəsi"ni oxudu. Onun səsi göylərin ən-ginliklərində buludlara layla çalırdı. Onun səsi Şuşadan dünya-

ya qanadlarıydı. Onun yanıqlı zəngüləsi sanki Şuşanın yaxınlaşmaqda olan kədərini dünyaya çatdırırdı. Bu şikəstə Qarqara, Xəzərə, Göygölə, Göycəyə, Naxçıvana, Təbrizə, Dərbəndə, Borçalıya, Ərdəbilə, Xocalıya, Zəngilana, İrəvana, Cəbrayıla, Ağdama, Füzuliyə, Kəlbəcərə, Laçına, elə Şuşanın özünə xəbər-darlıq nidaları idi. Bu səs türk dünyasını yuxudan oyadırdı, ayağa qaldırırdı...

Füzulilərin çadırı "Şüşlər" adlanırdı. Məşhur xanəndə Ağabala Abdullayevin oğlu Nizami Abdullayev və Təşkilat Nəsirov oxudular. Təşkilatı, Nizamini və qadın xanəndə Fatma Əhmədovanı tarda Rasim Tahirov, kamançada Əhməd Vəliyev müşayiət etdilər. Fatmanın yanıqlı səsi adamı ovsunlayırdı.

Cəbrayıl elindən gələn "Bayatı Şiraz" çadırında əyləşmişdilər. Bu muğamı Məmməd Muradov adlı xanəndə oxudu. Onu tarda Nurəddin Quliyev, kamançada Vaqif Mirzəyev müşayiət etdilər.

Bakı Muğam Teatrının nümayəndələri "Çahargah" çadırında idilər. Xanəndə Mehman Səmədovu tarda Mirxalid Salayev, kamançada Zahid Rzayev müşayiət etdilər. Mehman Sə-

mədovun qeyri-adi səsinə hələ də unutmamışam. Onun "Göstər ey gül, üzünü, bülbülü şeyda gülsün", - misraları ilə başlanan qəzəldə yanıqlı səsi hamını ovsunladı.

Möcüzələr dünyası - Qafqazın konservatoriyası sayılan Şuşanın çadırı isə bütün Cıdır düzü idi. Bu çadırın rəngi ağ idi. Şuşanın mahnı və muğam ifaçıları Hüseyn Məşədiyev, Gülnaz Tağrıyeva, Hafis Sədrzadə, Mehdi Mehdiyev, xanəndə mərhum İsa Rəhimov, mərhum qarmon və tar ifaçısı Tapdıq Zeynalov, tarzən mərhum Nadir Abbasov, tarzən mərhum Gülağa Zeynalov, tarzən Rəsul İsmayılov, tarzən İntiqam Abbasov, nağarada Natiq İbrahimov, kamançada Mərkəz Əliyev, sazda Əli Baxşəliyev, əməkdar incəsənət xadimi Eldar Əliyevin rəhbərliyi ilə (səhv etmərsən, konsert-meyster Rəsul İsmayılov idi) öz məharətlərini göstərdilər, sözün əsl mənasında tədbirə sonsuz gözəllik qatdılar. Tədbirə Molla Pənah Vaqifin, Qasım bəy Zakirinin, Xurşudbanu Natəvanın, dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin, Cəbrayıl Qaryağdıoğlunun, Seyid Şuşinskiyinin, Xan Şuşinskiyinin, Keçəçi oğlu Məhəmmədin, Zəhid Qasımın, Əbdülbaqi Zülalovun

(Bülbülcanın), Zəhid Qasımın, Malıbəyli Həmidin, Sadıqcanın da ruhları qovuşmuşdu.

Söylədiyim tədbirdən bizi 27 il, Şuşanın işğalından isə 23 il vaxt ayırır. Şuşanı unutsaq, bu ada hörmətlə yanaşmasaq, düşməndən xilas etməsək ruhlar bizi bağışlamazlar.

Nəhayət, deməliyəm ki, Şuşa mənim xəyalımda başımı göylərin dərinliklərindəki ulduzlara söykəyib öz uralığını qoruyub saxlayan, qədim türksoyun yaşayış məskəni olan Azərbaycan şəhəridir. Şuşa dünyanı heyrətləndirən ən uca şəhərdir.

*Üç min il yaşayır sərv ilə çinar,
Onlar evkaliptin kölgəsindədir.
Everest zirvələr şahı olsa da,
Şuşa ulduzların cərgəsindədir.*

Şuşa mənim düşüncəmdə poeziya nümunəsində dediyim kimidir.

Bəli, Şuşa bizi çağırır. Çağırır ki, onu düşməndən xilas edək, çağırır ki, onun gecə-gündüz qan axıdan üreyinə, yaralarına kənardan baxmayaq, çağırır ki, yenə Cıdır düzündə poeziya, mahnı və muğam bayramı keçirək.

Əyyub ŞİRLANLI,
şair, "Maclisi-üns" - "Söz
gülüstamı" ədəbi məclisinin
rəhbəri, əməkdar müəllim